

Ärende: VN/5137/2022-OM-229

Totalreform av beredskapslagen; arbetsgruppens betänkande

1 kap. Allmänna bestämmelser

Kommentarer om bestämmelserna i 1 kap. och specialmotiveringen till dem:

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf tackar för möjligheten att lämna ett utlåtande. Vi vill inledningsvis lyfta fram att beredskapslagstiftning måste utformas så att grundläggande rättigheter och nödvändiga tjänster tryggas för personer i särskilt utsatt ställning, såsom personer med funktionsnedsättning, eftersom dessa grupper ofta drabbas oproportionerligt hårt vid krissituationer och undantagsförhållanden. Viktigt är också att språkliga rättigheter inte får försvagas med hänvisning till kris eller nödsituation.

2 kap. Beredskapsskyldighet

Kommentarer om det organisatoriska tillämpningsområdet för den allmänna beredskapsskyldigheten (6 § 1 mom.):

-

Kommentarer om det materiella innehållet i den allmänna beredskapsskyldigheten (6–8 §):

-

Övriga kommentarer om bestämmelserna i 2 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

3 kap. Beslut om undantagsförhållanden och om ibruktagande av tilläggsbefogenheter

Kommentarer om förutsättningarna för undantagsförhållanden (11 §, jfr den nuvarande definitionen av undantagsförhållanden):

-

Kommentarer om beslut om att undantagsförhållanden råder eller har upphört (12 och 21 §):

-

Kommentarer om förfarandet för ibruktagande av tilläggsbefogenheter (13–20 §):

-

Kommentarer om statsrådets särskilda uppföljningsskyldigheter (22 och 23 §):

-

4 kap. Styrning av hanteringen av undantagsförhållanden samt specialarrangemang inom förvaltningen

Kommentarer om bestämmelserna i 4 kap. och specialmotiveringen:

I undantagsförhållanden och vid krissituationer är det avgörande för människors liv, hälsa och rättssäkerhet att kommunikationen fungerar tydligt på båda nationalspråken. Där till bör kommunikationen också vara tillgänglig för personer som använder finlandssvensk eller finsk teckenspråk, för dem som behöver lättläst språk (Selkokeskus uppskattning har ca 11–14 % av befolkningen behov av lätt språk) och för dem som på annat sätt är i behov av anpassad kommunikation. SAMS vill poängtera att det inte räcker att generellt nämna personer med funktionsnedsättning. Det måste tydligt framgå vilka grupper som avses, deras behov och hur dessa ska tillgodoses i praktiken, särskilt genom systematisk riskbedömning. Därför är det avgörande att man när man bereder förslag om nödmeddelanden och annan myndighetsinformation funderar över, förutom att det ska vara på på klar och korrekt svenska, även beaktar personer med olika funktionsnedsättningar och deras specialbehov.

5 kap. Principer för utövande av tilläggsbefogenheter och allmänna bestämmelser om tillämpningen av dem

Kommentarer om bestämmelserna i 5 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

6 kap. Organiseringen av förvaltningen samt statens finansförvaltning

Kommentarer om bestämmelserna i 6 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

7 kap. Tryggande av tillgången på arbetskraft

Kommentarer om bestämmelserna i 7 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

8 kap. Arbetsplikt

Kommentarer om bestämmelserna i 8 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

9 kap. Tryggande av den militära försvarsberedskapen

Kommentarer om bestämmelserna i 9 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

10 kap. Begränsningar i rörelsefriheten och vistelsebegränsningar samt förflyttning av befolkning

Kommentarer om bestämmelserna i 10 kap. och specialmotiveringen till dem:

I förslaget har man inte i tillräcklig mån behandlat hur förflyttning av särskilda grupper ska förverkligas. Därför bör man i vidareberedningen av förslaget noggrant fundera ut hur förflyttning av särskilda grupper tryggas.

11 kap. Övertagningsrätt och skyldighet att tillhandahålla tjänster

Kommentarer om bestämmelserna i 11 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

12 kap. Tryggande av befolkningens nödvändiga försörjning och ändringar av den sociala tryggheten

Kommentarer om bestämmelserna i 12 kap. och specialmotiveringen till dem:

Genom att förlänga möjligheten att skjuta upp pensionutbetalningar från nuvarande tre månader till sex månader skulle man oskäligt påverka pensionstagarnas lagstadgade socialförsäkring, rikta åtgärden oproportionerligt mot dem och därmed undergräva principen om jämlik behandling enligt grundlagens 6§.

SAMS motsätter sig förslaget eftersom det skulle utgöra ett betydande intrång i dessa personers grundläggande försörjning. Personer med funktionsnedsättning befinner sig ofta i en socioekonomiskt utsatt position, och förslaget skulle ytterligare försvaga en redan sårbar grupp.

(Källor: Invalidiliitto & EAPN-Fin – Köyhyysvahti 2025

Invalidiliitto. (2025, November 14). Köyhyysvahti 2025: yhä useamman perustoimeentulo vaarassa. <https://www.invalidiliitto.fi/ajankohtaista/koyhyysvahti-2025-yha-useamman-perustoimeentulo-vaarassa> [stm.fi] ja

Valtioneuvosto / Helsingin yliopisto – vammaisten oikeuksien tutkimus (2023)

Valtioneuvosto. (2023, December 12). Selvitys: Vammaiset henkilöt kokevat laaja-alaista eriarvoisuutta. [https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/selvitys-vammaiset-henkilot-kokevat-laaja-alasta-eriarvoisuutta](https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/selvitys-vammaiset-henkilot-kokevat-laaja-alaista-eriarvoisuutta) [eapn.fi]).

13 kap. Tryggande av tillgången till nödvändiga nyttigheter och tjänster

Kommentarer om bestämmelserna i 13 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

14 kap. Tryggande av tillgången till social- och hälsovård samt till utbildning

Kommentarer om bestämmelserna i 14 kap. och specialmotiveringen till dem:

96 §

Bestämmelserna skulle göra det möjligt att under undantagsförhållanden tillfälligt avbryta tillhandahållandet av icke-brådiskande hälso- och sjukvårdstjänster eller icke-brådiskande socialvårdstjänster. De föreslagna bestämmelserna innebär i praktiken att tjänster för personer med funktionsnedsättning inte nödvändigtvis garanteras under undantagsförhållanden. Vad som avses med icke-brådiskande hälso- och sjukvårdstjänster förblir oklart. Det måste också beaktas att behovet att den psykiska belastningen ökar vid långvariga kriser, och att nedskärningar i lågtröskeltjänster leder till förvårrade problem och ökad belastning på den specialiserade vården.

Enligt 96 § 2 mom. kan undantagen tillämpas endast om de inte äventyrar patienternas eller socialvårdsklienternas hälsa och säkerhet och deras rätt till oundgänglig försörjning och omsorg. Formulering är bred och tolkningsutrymmet så stort att det finns risk att undantaget tillämpas för lättvindigt för att genomföra omfattande nedskärningar eller avbrott i tjänster, även sådana som är avgörande för personer med funktionsnedsättning.

SAMS betonar att stödformer såsom hemservice, personlig assistans, boendeservice och andra individuellt beviljade stödformer är kritiska tjänster som måste tryggas även vid störningar och undantagsförhållanden. SAMS anser att förslaget måste preciseras för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning inte lämnas utan de tjänster som är nödvändiga för deras hälsa, trygghet, funktionsförmåga och kommunikation, även under undantagsförhållanden.

98 §

I 98 § regleras undantag från kraven för yrkesutbildade inom social- och hälsovården att utöva sitt yrke. I krissituationer är det viktigt att personer kan få stöd på sitt eget språk. Redan i beredskapsplaneringen bör myndigheten ta hänsyn till behovet av krishjälp och vård på både finska och svenska för att säkerställa de språkliga rättigheterna för båda språkgrupperna.

15 kap. Ordnande av boende

Kommentarer om bestämmelserna i 15 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

16 kap. Tryggande av finansmarknaden och försäkringsmarknaden

Kommentarer om bestämmelserna i 16 kap. och specialmotiveringen till dem (exkl. 110 §):

-

Kommentarer om 110 § 1 mom. 1 punkten (utförselförbud):

-

Kommentarer om 110 § 1 mom. 2 punkten (införselförbud):

-

Kommentarer om 110 § 1 mom. 3 punkten (förbud mot vissa ekonomiska transaktioner):

-

Kommentarer om 110 § 1 mom. 4 punkten (hemtagningsskyldighet):

-

Kommentarer om 110 § 2–5 mom.:

-

17 kap. Tryggande av energiförsörjningen, vattentjänsterna och avfallshanteringen

Kommentarer om bestämmelserna i 17 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

18 kap. Tryggande av nödvändiga kommunikations- och posttjänster

Kommentarer om bestämmelserna i 18 kap. och specialmotiveringen till dem:

Tillgänglig kriskommunikation är en säkerhetsfråga. SAMS vill framhäva att språkliga rättigheter inte får försvagas med hänvisning till kris eller nödsituation. För personer med funktionsnedsättning är tillgång till information under kriser avgörande. Särskild uppmärksamhet bör fästas vid tillgängliga kommunikationskanalers funktion, så att personer med olika funktionsnedsättningar kan få nödvändig information som berör dem under undantagsförhållanden. Nödkommunikation och varningar måste därför kunna nå dem via alternativa, visuella och textbaserade kanaler, såsom sms-varningar, textade myndighetsmeddelanden och visuella instruktioner.

Det är av största vikt att även den svenskspråkiga minoriteten får information på sitt eget språk, i enlighet med 17 § grundlagen och språklagen. Under covid-19-pandemin tillgodosågs inte dessa språkliga rättigheter på ett jämlikt sätt, och en liknande situation bör undvikas framöver. Språklig tillgänglighet är särskilt viktig för personer med funktionsnedsättning eller psykisk ohälsa, som redan befinner sig i en utsatt position. Bristande språklig tillgänglighet kan förvärra ojämlikhet och utanförskap, varför det är nödvändigt att säkerställa att beredskapsåtgärder, kommunikation och stödinsatser verkligen tillgodoser dessa behov.

19 kap. Tryggande av livsmedelsproduktionen

Kommentarer om bestämmelserna i 19 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

20 kap. Tryggande av nödvändigt byggande

Kommentarer om bestämmelserna i 20 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

Allmänna frågor som gäller avdelning III

Allmänna kommentarer om strukturen på den del som gäller befogenheter och om sättet att reglera befogenheterna:

-

Eventuella andra kommentarer om hela den del som gäller befogenheter:

-

21 kap. Allmänna bestämmelser om verkställigheten av tilläggsbefogenheter

Kommentarer om bestämmelserna i 21 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

22 kap. Särskilda bestämmelser om verkställigheten av tilläggsbefogenheter

Kommentarer om bestämmelserna i 22 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

23 kap. Ersättningar

Kommentarer om bestämmelserna i 23 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

24 kap. och lagförslaget om ändring av strafflagen. Straffbestämmelser

Kommentarer om bestämmelserna i 24 kap. i beredskapslagen och i lagförslaget om ändring av strafflagen (lagförslag 2) och om specialmotiveringen till dem:

-

25 kap. Ändringssökande

Kommentarer om bestämmelserna i 25 kap. och specialmotiveringen till dem:

-

Den allmänna motiveringen i utkastet till regeringsproposition

Kommentarer om konsekvensbedömningen:

-

Kommentarer om motiveringen till lagstiftningsordningen:

-

Övriga kommentarer om motiveringen i utkastet till regeringsproposition:

-

Arbetsgruppens betänkande

Allmänna ställningstaganden om behovet av en reform och de centrala lösningarna i reformen:

SAMS vill framhäva att det inte räcker med att allmänt nämna att personer med funktionsnedsättning ska beaktas i dessa frågor. Det behöver preciseras vilka grupper som avses, vilka behov de har och hur dessa ska beaktas i praktiken, särskilt genom systematisk riskbedömning.

SAMS anser vidare att de mänskliga rättigheterna har beaktats på ett ytligt sätt i betänkandet trots att detta ämne är mycket grundrättighets känsligt förslag. FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning nämns på flera ställen, men dess betydelse preciseras inte i förslaget eller dess motiveringar. Det bör även beaktas att funktionshinderorganisationer inte involverades i förberedelserna i enlighet med artikel 4.3 i FN:s funktionshinderskonvention, trots den centrala roll de har i att stärka psykisk och social kriställighet samt sin närhet till sårbara grupper i vardagen. I statsrådets säkerhetsstrategi för samhället lyfts den psykiska kriställigheten som en av sju vitala samhällsfunktioner vi behöver stärka och värna om. Tredje sektorns organisationer besitter kunskap om sårbara gruppers behov och bör aktivt involveras för att säkerställa att de berörda människornas styrkor och behov i krissituationer beaktas.

Övriga allmänna kommentarer om arbetsgruppens betänkande:

-

Nordman Marica

SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf